

Metszet

Ottlik Géza *Buda* című regényéből

OTTLIK GÉZA (1912–1990)

Összeállította: Sümegi István

Mindig is azt gondoltam, hogy a Budában föllelhető többféle rend egyikét olvashatjuk akár úgy is – sőt akár elő is adhatjuk úgy! –, mint egy monodrámát. Az öreg Bébé ül a konyhában, jegyzetelget, szívja a Gitane-t és tépelődik. Hogy miért nem ollóztam össze ezt a „monodrámát”, akkor amikor az Ottlik Géza műveit interpretáló könyvemem dolgoztam, s hogy miért tettem meg ezt most – nem tudom pontosan, mindegy is.

Az alább olvasható szöveg döntő hányada a Budából való. Kivételt csak az utolsó két bekezdés képez, melyeket a Minden megvanból emeltem ide. A dőlt betűs részek általam beillesztett betoldások. Ezek legtöbbször a kihagyott mondatok miatt előálló apróbb értelemzavarokat hivatottak megelőzni. Csupán a második szín elejének dőlt betűs bekezdésébe pancsoltam bele egy kicsit jobban, de a mondatok gerince itt is Ottliktól való. A regényben található kisebb hibákat (vagy a helyesírás szabályaitól való szándékos eltéréseket) csak akkor korrigáltam, ha azok nyomdahibának minősíthetők. Az általam használt Buda- és Minden megvan-kiadás:

<https://mek.oszk.hu/01300/01339/01339.pdf>

<http://mek.niif.hu/01000/01002/01002.pdf>

– az összeállító

ELSŐ SZÍN

Bébé nappalija: régi, kopott-patinás polgári bútorok, könyvek, festőállvány. Éjszaka van. Bébé régimódi csíkos, gombos pizsamában az asztalánál ül, magával beszélget. Előtte papírfecnik. Időnként ír, és közben hangosan mondja is, amit papírra vet. Valahogy érzékeltetendő (mondjuk, elsötétül, majd újra megerősödő fényvel), hogy nem egyetlen éjszaka alatt folyik le a monológ, hanem több – pontosan meghatározhatatlan számú – alkalomra széttöredezve.

Azt álmodtam nemrég, hogy megyek valahol a körúton, át az Oktogonon, lágy, szelíd késő délután van, és észreveszem, hogy gyönyörű a város, csupa szín. Pedig szomorúság van bennem, tudom, hogy holnap meg kell halnom, és semmit sem tehetünk ellene. Szomorú, hiába. A házak, a fák, járókelők, Andrassy út: még soha ilyen porhanyós nem volt a késő-délutáni óra. Szelíd volt. Érett. Nem fáj. Érdekes, fájnia kellett volna, és nem fáj. Gyengéd volt a levegő, az Oktogon, minden. Gyengéd? Porhanyós? Nem, nem tudok más szót rá – érett volt.

„Nekem soha semmi nem sikerült” – mondtam Mártának vigyorogva. Vigyorogva, mert Márta tudta, hogy ez igaz, és az is igaz, hogy nekem minden sikerült. Ő tudta csak, másnak ezt el sem lehetne magyarázni, de nem is kellett, hogy más tudja. Kellott, hogy Márta tudja. Tudta, nevetett. (Medve Mártáról azt tartotta, hogy ez olyan lány, mintha végigjárta volna velünk a katonaiskolát, és nagy kár, hogy nem volt ott velünk csakugyan.)

...volt egy kimondatlan megegyezésünk. Elejétől fogva. Hogy majd egy egyszerű és igaz, hazugság nélküli, és nekünk is tetsző jó dolgot csinálunk az életünkben. Kimondatlan? Nem. Nemcsak hogy soha szavakba nem foglaltuk, hanem ki sem gondoltuk tulajdonképpen. Éreztük, biztosan, tehát pontatlanul. Ma sem lehet megfogalmazni, a „majd” pedig időközben kiesett belőle.

Tíz évvel később, amikor Mártával az elhülyülésig boldog összetartozás évszakai után el kellett válnunk örökre, ezt írtam vagy válaszoltam neki egyik utolsó (gyötrelmes) levelemben: „Én magával,

Márta, a maga életének a dolgaival nem törődök igazán. Én igazán csak a saját mulatságommal tudok törődni.” Azt felelte rá, hogy rendben van, mindenki, ő is csak a saját mulatságával törődik igazán.

Tisztáznunk kellett 38-ban, hogy szeretjük-e egymást. Megegyeztünk, hogy nem. (Ez vitás maradt.) Nem volt vitás, hogy szigorúan azok vagyunk mind a ketten, amik vagyunk. Azzal kezdődött ugyanis, hogy rögtön kitűnt, teljesen összetartozunk és senkihez a világon nincs közünk, csak egymáshoz. El kell fogadnunk a másikat nemcsak olyannak, amilyen, hanem mindenestől: annak, ami. Ehhez mindig őszintén önmagunknak kell lennünk – nekem is –, hazugság, engedmény, szépítés, sőt udvariasság nélkül. (Például nem törődhettem igazán Márta fontos dolgaival, mert ahhoz ki kellett volna bújni a bőrrömből, ahol – bent, a saját irhámiban – törődni igazán, ugye, csak a saját mulatságommal tudtam.) Rendben van, illetéknéppen az is tisztázódott, hogy akkor én nem szeretek senkit. (Vitás. Nincs rendben.)

...próbáltunk együtt nyaralni Bánkon is, Révfülöpon is, de nem vált be. Elmeséltem neki az ossiachi két hetemet – tóval, papéknál, Kienaszt Rudival. Medvét és Szeredyt Márta már ismerte. Jó, próbáljuk meg, kötélnek állt. Ossiach se vált be. Most már egyedül miattam. Márta el volt ragadtatva, mindennek örült. Én nagy csalódást éreztem. Szomorúak lettünk. Viszont így ért valamit a táj. Az Alpok, a tó, sokat. Elállt az eső. Lesétáltunk a kikötőhöz. Szomorúan az embernek például jobban tetszenek a vadkacsák. Néztük a madarakat. Utazni, mászkálni a világban, nekem a régi fiúkkal, meg a B osztályos Kienaszttal is, ennél sokkal nagyobb mulatság volt. Mártával, ami fontosat, érdekeset találtunk közös utazásaink alatt, azt is elrontottuk egymásnak: most már nem volt vitás. Körülbelül eldőlt az Ossiachi-tó partján, hogy együtt utazni többé sehová nem fogunk.

...úgy képzeltük negyven évvel ezelőtt, hogy hamarosan elválunk; hogy találunk majd szép új szerelmeket, igazit, mert a miénk elmúlt, de valódi volt: olyan, amelyet nem lehet testvéri összetartozással folytatni, gondoltuk. Lehetett.

Mi 39-ben Mártával csak lakótársként, átmenetileg költöztünk össze. Ez teljesen anyám műve volt. Az örökre elválásunk idején is egymáshoz futkostunk minden bajunkkal, de főképp az örömmünkkel. Ez semmit sem jelentett. Időközben neki meghalt az édesanyja, engem bevettek maguk közé az Új Nyolcak. Ezek változtattak az életünkön, nekem így, neki úgy. Júlia nagyon szerette Mártát, Éva nem. Mégis, Éva volt, aki váratlanul fogta magát, felkereste Márta édesapját és megbeszélte, elintézte vele, hogy házasodjunk össze. Micsoda gondolat! Márta szókimondó egyenességével mi már tisztáztuk egymás közt, hogy nem kellek neki, ő se kell nekem. Ez sokba volt nekünk, keserű hetekbe, hónapokba. Fájt. Nem ment ingyen ez a tisztázása a dolgoknak. Egy éve már és még mindig csupa seb voltunk. Mit mondhatsz anyádnak? Hogy Mártával gyűlöljük, ki nem állhatjuk, nem szeretjük egymást: ő ezt tudta (Júlia nem), mosolygott, talált és kivett nekünk egy jó kis lakást Budán. Végül az döntötte el, hogy ránk uszította Medvét. Jóban voltak. „Majd a barátod módszerével ártalmatlanná teszitek egymást” – mondta Éva. Rajtunk nevetett?

Medvének volt egy elmélete, egy saját nagy trükkje. Hogy hogy lehet ártalmatlanná tenni egy erős ellenséget, akivel nem bírsz. Véletlenül jött rá. Egyszer olyan hülye indulat fogta el, hogy verekedni kezdett Merényi egyik fő csatlósával, akit testileg is utált, még hozzáérni is undorodott. Leteperték egymást, és a nagy verekezésben Medve elfelejtette (nemcsak a saját kényes porcikáinak féltését), elfelejtette a viszolygó utálkozását a másik bőréből, izzadt testétől. Amit megfigyelt belőle, nem az sült ki, hogy ezentúl nem fél tőle már, hanem az, hogy többé nem utálta őt igazán. Csak neki kell menni, az se baj, ha te is kapsz tőle, mert utána aztán nem gyűlölöd többé: ez a nagy trükk: megszeretni a ronda állatot, ezzel teljesen ártalmatlanná teszed.

Így hát, mint szigorúan formális, álházastársak, beköltöztünk Mártával átmenetileg a kis villalakásba a Riadó utca páros oldalán.

1968. május 14-én reggel, a hálókocsim folyosóján töltött rettenetes éjszaka után *érkeztem meg Kölnbe*. A hotelben rögtön felhívták nekem Budapestet. Látták, hogy baj van velem. A valószínűtlen telefonálásomtól Márta egy kicsikét megijedt, de főképp felébredt álmából. „Ide figyeljen – mondom –, Márta, én soha többé nem utazom el sehova maga nélkül.” Harminc éve, vagy pontosan huszon-

kilenc éve meg voltunk egyezve, hogy nem megyünk sehova együtt. Biztos volt, hogy tökéletesen elrontanánk egymásnak az egész utazást. Betartottuk mindvégig, megoldás volt. Most este, kijött velem a Keletire, csak jókedvében, mert nem szoktuk egymást kikísérni (egyikünk se félhülye, hogy ne tudjon egyedül felszállni egy vonatra, s ha én elébe mentem egyszer nemrég, az viccből volt, humoros meglepetés, jópofaság). Semmi baj nem volt, azonban mire Bécsbe értünk, valamitől elszomorodtam. S olyan nehéz lett a szívem, mint soha még. Bedobtam egy lapot pár sorral Mártának. Felszállt a hálófülkémbé útitársnak egy német. Kiderült, hogy megtiltja nekem a dohányzást. Ocsmány alak volt. Ez hosszabban zajlott le. Kimentem a folyosóra rágyújtani, pizsamában. Aztán kint maradtam. Nem bántam, így jobb volt. Könyököltem az ablakban reggelig. Az ocsmány fráternek annyi haszna volt, hogy egy darabig a tőle való undorodástól háborogtam magamban. A kicsi, rettenetes szomorúság bennem elfújta mindent, őt is, a semmibe. Már Bécs felé – amin volt annyi eszem, hogy sose gondolkozzak – elgondoltam az egész életünket Mártával. Összeszorult a szívem, és úgy maradt, elszorulva. Mit lehet itt kigondolni? Tanácstalanul, tehetetlenül robogott velem a vonat Köln felé, órákon át. Lassan derengeni kezdett kint. A folyó mentén, kis állomások, szemközt hajmeresztő mesevilág, gyerekjáték csodakastélyok futottak el. Még alvó utcák, házak, ébredező ablakok. Mindegy volt mind. Egyet kigondoltam. Én ilyen szívet tépő szörnyű éjszakát soha, soha többé nem csinállok végig. Ebből még egyszer nem kérek. Mártának a telefonban azt mondtam, hogy én nélküle ezentúl sehova se megyek. „Csupán ezért hívtam fel, Bébé?” „Ezért. Rendben van?” „Rendben van.” – Rám hagyja? El fogom rontani a mulatságát, ha velem jön. Ő meg az enyémet. Ez egy forradalmian új berendezkedés... – Megismételte: „Rendben van, részemről.” Hozzátette zárójelben: („És klassz, hogy felhívtam ezzel, öreg hóhányó! Most legyen szép és okos a németeknek, és rendesen kösse meg a nyakkendőjét!”)

Magyarkúton a kedves jó orvosunk végigfutotta Márta klinikai zárójelentését, és úgy megörült, hogy kiszaladt a száján: „Ezzel élhet még tíz-húsz évet is!... Vagyis... úgy nem... azt akartam mondani...” – Márta nagyot nevetett. „Azt akarta mondani, hogy százhuszat, édes Kálmán! De én nem tervezem azt, hogy örökké fogok élni, tudja...” Ezen Medvével vitatkoztak. „Ha az ember meg akar csinálni valamit, azt kell terveznie, hogy örökké él.” Végül kiegyeztek abban, hogy Márta ezt ugyan nem tervezi, de azt sem tervezi, hogy meg fog halni. – Rendben van. Medve elfogadta így, mint kettős berendezkedést. – Én nem figyeltem oda a sok filozofálásukra.

78. januárban a klinikai zárójelentés hosszabb volt és más. El akartam dobni, mikor hazaértünk. Mit csinál, Bébé? – Nézze, én ezt elégetem, jó? – Hagyja! – Mutatta nekem a végét: talált benne egy remekül elhelyezett egyszavas mondatot: „Hazabocsátjuk.” Pont. – Ezt Medve is irigyelné – mondta nevetve. Hát eltettük a papírt. Még megvan. („A beteget kivizsgálásra vettük fel, melynek során... ez és az, elváltozások mutatkoztak stb. stb. ... s így érsebészeti beavatkozás nem jön szóba. Hazabocsátjuk. A továbbiakban gyógyszeres kezelés javasolt.”) Jó mondat volt. Medve irigyelné. Jó gyengéd goromba mondat, de nemcsak jó, mert ezenkívül minden benne volt. (Az is, amit sehogy sem tudtam megfesteni: hogy volt hova hazamennünk Mártával: s ezt ő is elfogadta.

Téged kinevetett, Bébé. Buszmegállóban este, valahová jövet-menet veled, ok nélkül nevetni kezdett. Átlátott rajtad. „Maga egy boldog ember, Bébé.” – Tulajdonképpen az voltál (a buszra várva). Ő belül, mélyen, nem. (Nem fogadta el, ami van, átmenetinek sem. Közeledned kellett hozzá.) Márta életének utolsó éveiben közel is kerültetek egymáshoz. A dolog egyre jobban úgy festett, hogy nagyon szeret téged – amikor meghalt és megszakadt a történet.

A betegségével végül évekig teljesen rám fog nehezedni – *gondoltam annak idején*; láttuk a máskülönben részvétlen, önző svihák ügyvéd barátunkat végigcsinálni ugyanezt, hősiiesen kitartva az aszszony haláláig; már számot vetettem magammal, hogy nekem se hősiességem ehhez nemigen lesz, se bátorságom cserbenhagyni Mártát...

1978. január 16-án, hétfőn, Márta ezt jegyezte fel, egyebek közt, a noteszában: „Bébé nagyon kedves.” (Egy hétre rá, kedden, 24-én pedig még ennyit: „Tart B. kedvessége.”) Én ezt 79 végén, két hónappal a halála után, érthetően a javamra írtam. Azon a hétfőn vittem őt haza a kórházból; mindenre élesen emlékeztem; csak azt nem tudtam elgondolni sem, hogy miben állhatott a nagy kedvességem.

Autóbuszon mentünk haza, nem erőszakoskodtam, hogy taxiba üljünk, a 4-es egyenesen hazavitt innét. A kapunkban ridegen emeltem kalapot a felettünk lakó szépasszonynak, aki Mártával csúnyán viselkedett. De hát amúgy is elszótlanodtam, tanakodtam magamban. Több kedvességet ennél a kettőnél, autóbusz, szomszéd hölgy, találni nem tudtam. De hát egyik sem volt külön neki szóló kedvesség: csupán természetes, normális viselkedés az adott helyzetben. És ez fordítja ellenem, amit ostobán a javamra írtam. Ha a magától értetődő, normális kedvességem iránta oly ritka, rendkívüli dolog, hogy érdemes feljegyeznie: nem sok kedvességet kaphatott tőlem életében. És csak a halála után eszmélek rá – a zsebnaptárja bejegyzéséből, nagy nehezen –, hogy többet kellett volna nyújtanom?

Most olvastam egy regényt. Az író, vagy a hőse, nem szereti a feleségét. No jó. Aztán nem szereti a barátját se. Ezt mind elég utálatosan. Kezdem kellemetlenül hasonlítani rá. Hogy én nem szerettem soha senkit? Hagyjunk már ezzel békében engem.

Ne tetézzük az ellenem szólókat: még 78 januárjában levittem Mártát két hétre Badacsonyra, pihenni, ehhez jött kedvem. Nem eszméltem rá semmire; eszem ágában sem volt másként viselkedni vele, mint mindig; egyébként nem is tudtam volna (ahogy ő se); jól sikerült, s ettől fogva 78-ban, 79-ben, mindvégig, sorozatos véletlenek úgy alakultak, hogy együtt utaztunk mindenfelé, Hévízre, Almádiba, Szigligetre, Kecskemétre, s egyszer Lexi értünk jött, hogy kellünk legénységnek a Kormoránra. Ez mind Márta kedvére volt.

Elértünk-e valahová? Végül mégis, egy kezdetfélehez. Akkor Márta meghalt. Engem váratlanul ért és letaglózott, mint szarvasmarhát a vágóhídon. Jártam a Krisztinában káprázó szemmel, vak nézéssel, özvegyember, komikus figura. Szánalmas mamlasz, ügyefogyott trotli, ami sohasem voltam. De annyi baj legyen, ha ez kell. A valódi baj még nevetségesebb volt, és végleges. Kiderült, hogy nem tudok meglenni Márta nélkül.

A konyhában tudtam kotyvasztani magamnak zacskólevekeseket, rántottát, reggel forraltam teavizet, és tudtam már régóta kávéat főzni. Mártának is én vittem be a kávéját. Ő egy fél cukorral itta. Egyszer szórakozottan a kész kávéhoz kettétörtem a kockacukrot – ügyesen, mert ezt is tudtam –, amikor ráeszméltem, hogy senki sincs bent Márta szobájában. Kitért belőlem a dühöngő vadbarom, ami vagyok.

Kár volt a jó, erős kávéért, ami nekem nagyon kellett, odavágtam valahova, hova? az Úristen porfájába, de kitűnt, hogy a kávéfőzéshez is kellett az a tudat, hogy Márta bent tesz-vesz, szöszmög-pöszmög a szobájában.

Futkostam örökké a nyakára, a hülye kérdéseimmel meg a legfontosabb dolgaimmel. (Nézze már, miért zöldebb ez a csík a pizsamámon? Nevetett, megmondta: Ezért vagy azért, vagy dehogyan zöldebb. Vállaljam-e a részvételt az ő szocialista kiállításukon? Nevetett: Ugyan, Bébé! Esze ágában sincs vállalni...)

Végleges baj volt, hogy dolgozni sem tudtam azzal a tudattal, hogy Márta nincs meg. Próbáltam Londonban tölteni a karácsonyokat. Jó barátoknál, akik örültek nekem. Szerettem a várost. Valami kis grafikát összehoztam a kedvükért – álmunkát. Itthon még ennyire se telt. A harmadik londoni karácsonyomat mégis megszakítottam. El kellett mesélni a szigorú költő barátomnak, hogy miért nem volt maradásom. Elmondtam neki a londoni ébredéseket, a szorongásos nappalokat, a nem szűnő hazavágyásomat legalább az üres lakásunk szomorúságába. A már-már fizikai nosztalgiát Mártának legalább a hiánya után.

– Ez szerelem, Bébé – mondta a szigorú költő röviden. Nem gyász, nem halál, nem örök búcsú: hülye szív, mit tévesztesz el? Csak az összetartozásokat, vagy a nem tudni micsodátok most nagy szerelemmé zsugorodott.

„82. febr. 7. Vasárnap. – Két és fél éve írom mindennap ezeket a cédulákat. Mióta nincs kinek elmondani a dolgokat. Nem gyász, bánat van bennem, hanem fuldokló harag, átkozódás, hogy elvették tőlem ezt a lányt – az enyémet. Ezért nagyon megfizet majd valaki. Aki abbahagyta velem az úgynevezett „életem” folytatásához szükséges, s egyáltalán, az áttekinthetőségéhez elégséges csodáit. Hagyjuk őt, Bébé. Ez csupán üres káromkodás. Vissza a dúcaidhoz. Ha ezt a metszetsorozatot folytatni tudnád, mindjárt áttekinthetőbb lenne a világ. (De nem tudod.)”

„Február 9–10, éjszaka, 1982. Éjfél után, tanakodva a munkámon már vagy másfél órája, kimentem, a konyha felé indulva, a hallban, Márta fényképét, ami régen anyáméknál lógott, talán a szemem sarkából megpillantva, hirtelen rávilágított bennem valami, hogy rendben van. Ő átmenetileg most nincs itthon, dolga van, ez a szabály, én csak csináljam addig is, s majd aztán, majd ő is meglátja, ahogy lesz, de egyelőre ez a platform. Vele is rendben van így, ez az ábra.”

Amíg átmentem a hallon, a két-három másodperces futó bepillantással először éreztem szívem fenekén a régi nyugalمامat. Halványan persze, de gyorsan megragadtam, leírni ide jól-rosszul, akárhogy, mert ez sebesen elszáll. Először nem éreztem Márta halálát végleges dolognak.

Előbb a vécére mentem. A hólyaghurutom miatt megint gyakran kellett vizelnem. A kamrából cigarettát hoztam magamnak. Rémllett, hogy itt valami nem vág egybe. Ha Márta nincs már meg, én pedig jövök-megyek a lakásban és hiánytalanul megvagyok: ebből az egyik nem lehet igaz. Vagy én vagyok csalóka látszat, vagy Márta halála volt pusztán hiedelem. – Ha kettőnket egységként nézzük, például egy összetartozó emberpárnak, futó periférikus pillantással éjfél után, csak közösen hiányozhatunk az ábrából, vagy közösen lehetünk csak meg benne.

(Köteles vagy magad választani, mert eldönthetetlen, hogy a két lehetséges eset közül melyik forog fenn, Bébé. A te megléted éppúgy lehet képzelgés, téveszme, félrevezető látszat, ahogy Márta nemléte, véglegesnek képzelt hiánya. A halál utáni létezésünkről még annyit sem tudunk, mint a halál előttiről. Semmit. Ilyenkor, a két eldönthetetlen eset közül az áttekinthetőbbet helyes választani, Bébé. Mind a ketten megvagytok.)

1983. Negyedik év. Feljegyzem: Január 2. Délután ez történt: Már fél négy. Fél kettőtől fogva lassan, fokról fokra kiszállt belőlem a lélek. Elpárolgott, elfogyott bennem a szusz. Üresség. Elment minden – erő, kedv –, gondolathoz-érzéshez ami kell. Vera reggel visszarepült Londonba, (jó barát, a maga ottani szomorúságába, bajai közé). Sok vigasztalást nem nyújtottam neki a kilenc nap alatt (se szeretetet a szeretetéért). A karácsonyestét, Szilveszter éjszakát egyedül akartam tölteni. Hagyjunk engem forogni saját keserű levemben. Vera értette. (Nem a magány baj nekem, három és fél éve. Sőt, sok szempontból még előnyös is. Jól megvagyok magamban. (Lenne, aki pótolja Mártát: és olyan, mint ő: pont olyan.) Nem kell olyan, mint ő. Ő kell. Ő nincs itthon, és senkihez semmi közöm: nem tudom, nem ilyen szabadságra és teljes függetlenségre vágyik-e az ember már eleve. Ráérő időmilliomos, mélyebb figyelemmel tudok elpiszmogni a munkámmal – hacsak ki nem száll belőlem minden figyelem –, mint ma délben.

Fél négy. Játsszatom a magnóra felvett Radetzky-marsot, öltözni kellene, lemenni vásárolni, inkább kávét főzök, számolom a napokat, hanyadszor már, Márta helyett. Negyven éven át rendesen főzte és most hagy engem itt mafláskodni ezzel a gomba főzővel, már mióta? – 1240 napja – nem, még több ideje, mert már 79 nyarán is sokszor rám hátrította, komisz kutya (fáradt volt mindenhez), vegyünk rá még hús főzést, 1260, eh, nagyon unom, eh, áttérek a Neszkaféra, gondolom, még düh nélkül, és váratlanul visszaszáll belém a lélek.

Lélek? – volt erőmből visszatér annyi figyelem, hogy helyet adjon Márta hiábavaló szidalmazásának s az eltelt évek és napok hasznavehetetlen számadatainak – lélek ez? Lélek! – mondja Márta, – De most hanyagolja el egy kicsit sebzett nagy művészlelkét a testi panaszai kedvéért, Bébé! – mondja. S talán nevet rajtam valahol. Ahol van.

2. SZÍN

Kórházi kórterem. Éjszaka.

Márta halála után nem maradt senkid, akivel megoszthatod a bajt vagy örömet, a fontosat vagy érdekeset, ami még történik veled, hogy az életed összetevő részévé váljon. Nem volt mit várnod egyik naptól se, itt is csak a hajnalt várod, ébren ezeken a hosszú kórházi éjszakákon. Világosodik-e már a keleti ég alja. A megalázó altesti mocskosság elfedi ugyan a magadra maradtóságod mindennapos kietlenségét, de innét hiába engednek el, ki tudja, mikor? A festményeddel talán örök-re elakadtál.

Folytatni fogod a festményedet. Élet helyett ezzel az eggyel létezni tudtál. Ez most megszűnt, szét-esett. Tarka gubancként, a világ átment, emlékbe és bizonytalan lett, hogy volt-e. Ami itt már-már elviselhetetlenné vált, az az éjszakák szomorúsága volt. Visszatérő, névtelen, üres szomorúság. Az álmok és félálom az éjszakáid konkrét valóságával összekeverednek. Úgy egybefonódnak, hogy összezagyválódsz őket ébren is. Betonpincében vagy-e tényleg (bezárva véglegesen? Vagy van egy kijárat? Vasajtó a lépcsőnél? Vagy csak erőszakos álom az egész, és fázik a lábad...?). Az ágyad magas kőfalhoz van tolva. Fázik a lábad. Megnyomod a csengőt. Nehéz súlyokat, cementtömböket raknak rád. Miért nem a szobádban vagy? Bejön Eliza, az éjszakás nővér, és rögtön megnyugszol. Felhúzza lábadra a lecsúszott harisnyát és mutatja, hogy a szobádban fekszel: kint a hosszú folyosón, balra, ugye, éjjel is, nappal is számtalanszor gurított végig (ebben a tolószékben) a szobádtól messze eső férfitécébe. Menjete-e most is? Eliza beleültet. Odáig tol. Aztán vissza. Túl sok takaródból levesz egyet. Csak csöngess megint, ha valami kell. Nemrég voltál a vécén, úgyhogy most meg sem próbáltad. Még mindig nehéz rajtad a pokróc. De hol a csengő? A sérült lábad javul, bottal tolokocsi nélkül is végig tudtál menni a folyosón. Az imént is egyedül, Eliza nélkül bicegtél ki a vécére. Szép. Az orvosod örül. Csakhogy neked nem ettől vannak lidércnyomásos éjszakáid és rossz sejtelveid naphosszat. Nem a lábad gyógyulásán múlik itt a sorsod. Az imént? Volt-e végre székleted? Kedd, szerda... Negyedik napja, hogy nincs. Vagy makacs székrekedés, vagy hasmenés, sorozatban. A vizelésed megint (hasonlóan) rossz; vagy elzáródik, vagy kicsurog. Ha ezek nem jönnek rendbe: el sem jöhetsz innét. Egyelőre, amíg ez a mai állapotod meg nem javult, a kórházhoz vagy kötözve. Egyelőre? Tegnapelőtt négyszer-ötször kocsikáztattak ki a vécére eredménytelenül. Hétfőn éjjel a nagy kövér nővér volt ügyeletes. Hogy is volt? Korán, még reggeli előtt mentél ki, a három fülke közül a jobb szélső a legtisztább, az is szabad volt, emlékszel világosan. Vasárnap volt. Nem, nem. Az egy szombat volt. Vagy az előző vasárnap. Nem. Összekevered. Ez az imént történt: mikor egyedül mentél, és sajnos biztos lett, hogy fölösleges ezentúl próbálkoznod, nem tudnak kiüríteni a beleid. Ez lényegesen jobb nem lesz mondta az orvos. Eldőlt, mondta. Sajnos. Ez is, ami pár perce történt veled, átmegy emlékbe. Kap egy árnyalat távolságot és bizonytalanságot. És megint a nagy fal tövében fekszel, betonpincében, itt nincs meg a csöngő. Öklöddel próbálsz verni a falat, a két kis csákányod kellene. Végül szétrúgod magadról a cementtömböket, úgyhogy bejön Eliza. Megsimogat. Ezt mind álmodta, Benedek bácsi!" – Ej, hisz nincs is csengő, nézze. Van csengő. Hát álmodtad, jó: nyugodj meg, nem mondta senki, hogy lényegesen jobb sosem lesz az állandó székrekedésed, az is álom volt csak. Megnyugodnál, Benedek bácsi, csak az baj, hogy ébren sem tudod megmondani, melyik volt a valóság és melyik csak az álom. Fejtse meg más. Nagyobb baj, hogy álmodban futkosol tovább az ismert valóságos vécékre, éppoly hiábavalóan, ahogy addig.

Aránylag sima operáción kellett átesnem, amibe nem halt bele senki – kivéve azt az egy páciensüket, aki előttem feküdt abban az ágyban, amit kaptam. Magamformájú öregúr volt, mesélték, hogy kitépett magából mindent, infúziócsöveket, katétert, oxigént, vérömlesztést, fejükhöz vágta még a hőmérőt is, s vette a kalapját és elment. Csak később értettem meg, a műtét és az intenzív szoba után, hogy ez ösztönös védekezés volt részéről az ellen, hogy egy kizárólagos, elég undorító, vér-vizelet-széklet–valami váljon a teljes világából. Ha elfogadja saját életének (akár csupán átmenetileg) ezt a megalázó testi-lelki valamit – a vele járó undort többé nem tudja kiradírozni a hátralévő életéből. Akkor is venedd kell a kalapodat, Bébé, ha nincs innét hová menned.

3. SZÍN

Bébé szobája. Ismét éjszaka.

„Ez nem neked való, Bébé” – mondta Rodriguez. Másodszor is kijött hozzám Budakeszire, s most Colaltót is elhozta. Megszervezték, hogy hazavigyenek a kórházból. Hilbert is élt még. A visszatérő éjszakai üres szomorúság volt főképp a nem neked való. Igaz. Én csak a saját mulatsággal tudtam törődni – tudtam igazán törődni. Ismertek. Nem bánták. Mártával is kiegészítettünk ebben. Odahaza csakugyan nekifogtam folytatni az „Ebédlóablakot”, túlméretezett, kilátástalan munkámat.

Hilbert Kornél kérdezte egyszer tőlem, hogy én is tűzér leszek-e? „Dehogy.” – Hát mi? – „Festő.” Ami grandiózus szerénység És nekem ehhez nem kell semmi más, gondoltam. (Meggvagyon velük egymagamban, ezért lettem festő.)

Megegyeztünk, hogy – ha élni nem okvetlenül –, de festeni szükséges, amihez mégis életben kell lenned. Ez viszont nem megy másik ember segítsége nélkül. Festeni magadban is tudsz, a többiek nem kellene hozzá. Gondolod. (Nők nélkül ugyan nehéz, aki segítségnél többre, társnak, barátnek, szerelemnek kellene neked ((vagy, miként végül tisztázódott: csak arra, hogy legyen)) – ha nehéz, hát nehéz, gondolod, semmi sem könnyű itt, uram!)

Aztán – mit csináljon az ember egyedül? – nekifogsz bátran, abban a hiszemben, hogy meg tudod majd festeni magadra hagyatva is, amit keresel a lombok közt, vagy a téli fákból, vagy a kopár tűzfalakra eső kora reggeli napsütésben, hiszen mindehhez semmi köze sincs anyádnak, Medvének, Mártának, Júliának, Szeredynek, nélkülük is biztosan megvan a világ látványában, ami neked kell (a „több”) – amikor kitűnik, hogy hiába, ehhez is kellene. Például a nők (hogy fogják a homlokodat, ha hánysz).

Julcsi, Júlia nagyobbik lánya hét-nyolc éves lehetett, s kivittük magunkkal Monostorra, gondját viselni. Velünk élt, nálunk nőtt fel, szerettük. 61-ben férjhez ment egy győri vasutashoz, ritkán láttuk. Márta halála után sűrűbben jelentkezett. Már Pesten laktak; gyerekük nem volt. Szívesen segített volna, amiben tud, de engem csak zavart volna, kizökkentett volna a munkámból. Amikor azonban a hosszú budakeszi kórházi életem után Rodriguezék hazavittek, megszervezték azt is, hogy lakjon velem valaki, és Julcsi ezt készséggel, láthatóan örömmel vállalta.

Jól megférünk egymással. „Szeret téged, Bébé” – mondta Colalto (mint szakértő). Ők humoros számítások nélkül is biztosra vették, hogy Julcsi nem csupán megsajnálta, hanem őszintén szeret engem. Én, sajnos, nem voltam ennyire biztos benne. (Sajnos – mert bizonyosságot efelől csak egy módon szerezhetsz: ha elhiszed... Zsugorodott a nagy korkülönbség köztünk; Julcsi lassan ötvenéves lett. Ha rosszkedvűen jött reggelizni, vagy abbahagyott egy beszélgetést velem, fürkésztem az arcát. Mit csináltam vagy mit mondtam rosszul? (Többnyire az altatója nem használt. Vagy Júlia került szóba, akit én túl magasra tettem, ő pedig túl alacsonyra. De bőven megunhatott már engem is, meg ezt a velem való életét itt.) A lelkem mélyén azt hiszem, csak azt vártam, mikor lesz elege belőlem, mikor vágja a fejemhez a teáskannát és hagy itt örökre. Ha az ember csak erre vár, előbb-utóbb megtörténik.

Elakadtam a munkámmal, s ahogy ilyenkor szokott, az emésztésem és a hólyaghurutom is rosszabb lett. Julcsi nem tudta még, hogy ennek türelemmel ki kell várni a végét. Ahogy benézett hozzám ebéd előtt, ő, aki soha fel nem emelte a hangját velem, váratlanul ordítani kezdett. Tele keserűséggel, és keserű gyűlölettel. Egy másik ember üvöltözött rám. Vagy ez az igazi arca? Az ebédet még beadta, csak nekem terített, nem maradt, elment.

Most mit csináljon az ember? – mondja Medve. Nők nélkül nehéz. Megfigyelted, Bébé? – Igen, igen. De azért mentem festőnek, mert ahhoz nem kell női segítség.

Julcsi kitörésében volt egy adag félreértés, de az teljesen egyértelmű volt, hogy ezek után nekem is el kell mennem. Álmomban vissza-visszajöttek a lidércnyomásos urológiai éjszakák. Sokat javult Budakeszi óta az állapotom, de egyelőre még nem hagyhattak egyedül a lakásban.

Julcsi maradt, betartotta, amit vállalt, szép; ő becsületből maradt; de most már ott maradt vele gyűlölet is, keserűség is egy lehetlenyi; elég mérgező ahhoz, hogy átjárja körülöttem minden őszinte szeretetének a levegőjét.

Ha abbahagyom a munkát, bele kell törődnöm, hogy visszavisznek Budakeszire. Alighanem végleg. Alighanem? Nem. Biztos, hogy örökre. Gondoljam végig. Életben tartanak majd sokáig. Élni a semmiért. Nem nekem való, mondaná Rodriguez. Fessek inkább rosszat idehaza. Felkeltem. Ha nem tudok újra elaludni, villanyt gyűjtök, kiülök az íróasztalomhoz, cigarettázni. Jegyzeteket, cédu-lákat bogarászok. Ki kell gondolni dolgokat.

Az íróasztal apámé volt – megvan. Az ősrégi Kandinsky könyvet Júliától kaptam – megvan. A nagy sárga-vászonn Ady Medvéé volt, mit akarok vele? Minek szedtem elő? Rakjuk rendbe a dolgokat

világosan. Legelőször is világos, hogy nem megyek vissza se kórházba, se szanatóriumba. Kettő: Úgy nem tudom folytatni a munkát, hogy festhetek bátran bármi rosszat is – (akkor el se kezdem, mehetek vissza Budakeszire). – Három: Minélfogva találnom kell valami jót, bármi jó lehet, csak érezze az ember érdemesnek megfesteni. Négy: Ez nehéz lesz, Bébé. Ha találsz ilyet, akkor már kedved van dolgozni. És lehet-e... ebben az atmoszférában... kedved...?

Kimentem mégis vizelni. Hoztam magamnak egy fél csésze kávé, rágyújtottam egy Gitane-ra. Ez most tilos lett volna – a Gitane –, de nekem tiszta, világos fej kellett. Tehát: (Négy:) ...világos, hogy mindenekeelőtt más atmoszférára van itt szükség, mint ami most körülvesz. – (Sötétség és hideg lesz ebből nemsokára. Sürgősen vissza kell találnod, Bébé, egy festői – költői, romantikus, egészen másféle – világba.) Keressek jó embereimről, akik éltek és voltak, keressek életem minden szakából olyan emlékeket, hogy örökre feledtessék velem mind az urológiai éjszakáim szomorúságát, mind a gyűlölettel mérgezett nappalaim keserűségét. Teljesen kilátástalan feladat. Túl sok és túl súlyos a feledtetnivaló. Egy hideg, idegen világ ül a lelken, Bébé, folytatni a munkát csak meleg és meghitt, napfényes levegőben lehet. Hol vagy, Júlia? Hol Szeredy? Hol vagy, Medve?

Tavaszi verőfény, szép boldog világ. Jönnek majd rendre az új tavaszok, Bébé, áltatni, ámítani, kurvázkodni veled, jön évről évre a verőfényes új tavasz, kérdezd meg akkor a vén kacért, hová tette a társadat? Hanyadik tavasz vagy már, átkozott? A negyedik volt a legelviselhetőbb, felvágott hassal feküdni, húgyban-vérben-sárban feküdni kórházi ágyon, ébren várni a reggelt végtelen hosszú éjszakákon át: ez jobb tavasz volt a többinél. Magadra hagyott a szomorúság. (Az undorodás önmagadtól feledtetni tudta veled.) Becsapás volt persze, de tény: először gondoltad azt, hogy mégis élned kell itt tovább.

...*de mégis inkább* elég, abba hagyom. Unalmas lett. Elálmosodtam. Ennyit tudok pingálni, mázolni. Kész. Ráhagyom Gejzára, rá a nézőkre, találják ki, okoskodjanak ki ennyiből. Én levonulok. (Gejza: „Ha abba hagyod, visszavisznek az urológiára, Bébé.”)

Lexi Géza küldte a nyakamra. Biztos volt, hogy – ha valaki? – ő majd rávesz, csináljam tovább. Ez csodálatos (hilberti? medvei?) tömörséggel, három szóval sikerült neki.

„Ne add fel, Bébé” – azt mondja.

„Ezt mondod?” – kérdem.

Lexi bólintott, ezt. Ő ezt.

Tény, hogy nekem nem volt más lehetőségem, mint visszamenni Budakeszire, ahol fenntartották a különszobámat, s a legnagyobb kivételezettséggel és meleg szeretettel bántak velem, csak az éjszakák hosszú szomorúságán nem tudtak segíteni, ami, ezt Hilbert is tudta, nem volt nekem való. Ő is tudta, de ő nem a kórházzal fenyegetett meg, mint Rodriguez Géza, hanem egy szavak nélkül is sokkal nehezebbel. Ki beszél győzelemről? El kell viselni, ez minden. Gondolta Lexi.

Megnézte az „Ablak” meglévő (félbehagyott) állapotát. Hagytam. Visszafordult és megnézett engem is, milyen arcot vágok. Nevettem. Lexi vállat vont. Nevettünk. Vagyis, ne idegesítsük Gejzát. Még ez nem dőlt össze.

Medve azt mondta: Kártyavár. Amit ő csinál, és az is, amit én csinállok: kártyavár. Kell rakni, rakni, egyre följebb. Van egy határ. Egy adott magasságnál feljebb aztán nem lehet. Leomlik. Nem tudod előre megmondani, hogy hol, milyen magasságban van ez a határ. Baj. Ha tudnád, megállhatnál az építkezéseddel idejében épp, mielőtt összedül az egész. Ámde nem állhatsz meg vele. Akár jól csinálod, akár rosszul, raknod kell tovább a kártyavárat. Sajnos, biztos, hogy össze fog dőlni – (veled együtt) de amíg össze nem dőlt (s amíg ott vagy), mást, szebbet vagy jobbat, úgysem tudsz csinálni. Ez az én Kártyaváramnak szólt.

„Ne add fel, Bébé.” – Szóval: nem győzni kell, el kell viselni, ez minden.

„De Medve mégis abba hagyta a halála előtt.”

„Medve soha nem adta fel, amit csinált.”

„Idejében megállt veled, még 50-ben, 51-ben...”

„Szó sincs róla, Bébé. Ötvenhárom márciusában nagyon kockázatos útnak vágott neki – Jászszentandrásra a dajkájához, *Veronikához*, onnét pedig át Dózsára, ahol engem akart megtalálni, a kézírata miatt...”

„Tudom, Lexikém.”

„Tudod? Honnét tudod?”

„Tőlünk indult útnak akkor reggel. Már jó ideje nálunk lakott Monostoron. Márta kerékpárján ment.”

Biztosabb volt akkor a főváros helyett csöndben meghúzódni valahol vidéken. A két férfikerékpárunk közül Mártáé volt a jobbik. Medve vonaton ment, csak Jászapátit lehetett elérni – kétszeri átszállással –, onnét gyalog és biciklin tovább – Márta kétkerekűjét feladtuk személypoggyásznak. (Ezt lehetett.)

Medve térképpel, menetrendekkel precízen kitervezett, kiszámított mindent előre. Veronika akarta látni, hogy hogy biciklizik, és a konyhaajtóból búcsúztatta őt. Medvének még karácsonykor csúnya orbánca támadt a lába fején. Elmúlt-e már? Elmúlt. Tud-e tőle biciklizni. Tud, remekül. Ez igaz volt. Tett két-három művészi kerékpáros kört az udvaron, Veronika teljes megelegedésére, mielőtt kikanyarodott volna az országútra.

Zuhogott megint az eső. Egész nap, egész héten, hol elcsitult kissé, hol újra megeredt. Ez nem zavarta Medvét. A nagy kockázat a vonat, a kétszeri átszállás, az oda-vissza négyszeri állomáson ácsorgás volt. A pár oldalnyi kézírata nem számított: ha igazoltatják, úgyis mindegy. Mindegy nekik a szöveg. Beviszik. Az országút hamar elfogyott, le kellett térnie egy füves gyalogösvényre, biciklizéshez jobbat nem is kívánhatott, élvezet volt taposni a pedált. Jól haladt. Elfogyott mögötte a faluvége is, el a házak, emberek. Üres szántóföldek, sehol egy lélek. Neki való hely, magyar sivatag végtelenbe vesző látóhatárral, gondolta Medve. Az állandó veszélyérzete is kikapcsolódott a figyelméből: a földek fölött messzire el lehetett látni, van-e valami, jön-e valaki.

A kézírata Hilbert Kornélról szólt, s azért hozta magával a belső zsebében, mert a kezdő mondatait meg kellett mutatnia a barátjának: jóváhagyja-e a légből kapott túlzásokat benne?

...meg kellett állnia lekapargatni a küllőkről és az eltömődött sárhányókból a sűrű, tapadós sarat. Az útja felét már megtette, egy Krisztus-keresztnél látta, hogy jó irányban Jászdózsza felé, de most már szinte toronyiránt, át a földeken. Megszűnt minden gyalogút, taligaút, szekérnyom: egy mélyen sáros szakaszon kell átjutnia. Annyi baj legyen.

Újra kénytelen volt megállni, levakarni, leütögetni biciklijéről a sarat. Előbb előszedte a kéziratát, átfutotta. A biciklije negyedszer is elakadt a sártól. Ötödszörre már nem volt érdemes felülni rá. Medve mégis megpróbálta. Csökönysnek született. Egy nyúlfaroknyit ment előre, aztán még egyet keresztbe, oldalvást, aztán sehova többé. A hátsó kereke járt még üresen a sárban, kavarta, majd ezt is abbahagyta. Ez már mocsár volt inkább, mint sár – lép, ingovány...

Végül is nem hagyhatja itt Márta kerékpárját. Tolni kezdte, vezetni. Nem ment. Emelgetve, talált egy sárbasüpedt mezsgyét a vetések közt, ahol tolni lehet a gépet, gondolta. Nem lehetett. Megállt, megijedt. Most mit csináljon az ember. Segítségért nem kiabálhat. Körös-körül a messzeségben, hallótávolságon belül, sehol egy ember, egy ház, egy ól. Persze jöhet valaki. Nincs hova leülni. Nem akart leülni, de furcsa módon ez érintette a legmélyebben: nincs mire leülni. Nincs egy pad, nincs egy kő, egy deszkalap; nézelődött emiatt maga körül, nincs semmi. Volt egy fakereszt az útszélen – hol van az már. Üljön bele a sárba? Nem! Feküdjön hasra és nyomja bele a fejét (míg meg nem fuld). Mást, okosabbat ő itt ma nem tehet. Jöhet valaki. Várhat. Várt. Nem jött ember. Még kutya se. Medve várt. Nem akart leülni. Állt a sárban. Nem volt hova, mire leülni. Nem jött senki, sehol, semerről. Sokáig várt. Nem szabad lekésnie Jászdózsán a vonatját hazafelé. A biciklit rúdjánál fogva vállára vette, és elindult vele a sáron át. Túl nehéz volt. Az ember el fog esni vele. Eldöntötte, hogy nem áll fel, úgy marad fekvé. Mit csináljon az ember?

Szerelem, odaadás, barátság: hozzátartoznak a hosszú gyerekkori délutánjaid, Bébé, a kora reggelek, a tücsökszó, bodzaillat, hullócsillag, őszi esők és a szombathelyi országút téli fáinak ágas-bogas koronái, ugye? És ezt nem lehet hagyni, ezzel mind valamit kell csinálni, megragadni, harapni, elmondani, megfesteni: magadévá tenni. Csakhogy mindegyikhez olyan sok minden egyéb tartozik; kihagyhatatlanul és fájdalmasan csordultig tele vággyal – honvágygal –, hogy ésszel, érzéssel nem bírod megtartani, szétfeszít, szétrobansz vele. Feküdj hanyatt, Bébé, add fel sírva. Mert nem lehet széthuzigatni szálakra az összefüggő egyetlen szövetét a létezésednek (baszdmeg).

Bagatell. Potomság, öregem. (Csak az emberi létünk végösszege.) Hanyatt fekvé könnyű sírni, de nehéz festeni. Persze nem adtam fel. Persze Medve se.

Nagy szerencséje volt. A harmadik felborulása után – már mindenki ott maradt volna hanyatt fekve, ő is szívesebben – még megpróbált ráülni a kerékpárra: a külváros kövezetén már kisebb volt a sár: hátha lehet biciklin hajtani tovább? Óriási megkönnyebbülésére és fellélegzésére ez sikerült. Jókedvű lett. Száguldott az esőben: biciklizni nem zavarta őt a fájós lába.

Illúzió. Rossz. De gondolatokból, emlékezetedből össze tudsz rakni sok mindent – mondhatjuk: Márta létezésének teljes illúzióját. Nem rossz mindenestől. (Sajnos, nem elég jó. Egy moccanásnyi empirikus megerősítés megérné a világot uram.)

Hilbert Kornél nagyon letolt illúzió-ügyben. „Nézd, Lexikém – mondom –, szép, de csak illúzió, hogy ez menni fog!”

Hilbert felcsattant: „Meghülyültél, Bébé? Miért lenne illúzió?”

Csak ráztam a fejemet. Az egészségem szörnyű lassan javult, félig nyomorék vagyok, hosszú hónapok kellenének még a munkámhoz, vagy egy egész év, és Julcsitól, aki engem nem szeret, el sem várhatjuk, hogy mindvégig kitartson mellettem. Mondtam valamit, mert láttam, nagyon idegesíti, hogy csak szótlanul rázogatam a fejemet.

Dolgozhatok tovább úgy is, hogy erre a két illúzióra berendezkedem, mondta. (Egy): Egészséges vagyok, nem nyomorék. (Kettő): Julcsi nagyon szeret. Tartsam magam ehhez a kettőhöz. Nem kell elfogadnom igazságnak, csak soha el ne felejtsem őket: akkor ez a két illúzió több lesz, mint igazság: valóság lesz.

Medvének voltak időnként elméletei, némelyiket Lexi is átvette – mint ezt. Az illúziókat fenn kell tartani; keresztül kell látni rajtuk; de munkahipotézisnek mindenképpen használhatók. (Jó. Legyen: Julcsi szeret engem, lakhatok itt vele – többé-kevésbé. Mártával élhettünk illúzió nélkül, utálattal, gyűlölettel, mert az utálaton és gyűlöleten kívül nagyon szerettük is egymást.) – Megegyeztünk Lexivel – (egy:) ő is ideköltözik, ha kell, és Julcsival nem engedik újra rosszabbodni a tüneteimet...

Hilbert kéretlenül, saját szakállára, már kétszer hozzám költözött... Sok mindent megtanult életében – a szakszerű betegápolásról fogalma sem volt. Mindkét alkalommal rövid idő alatt talpra állított. Teljesen felgyógyultam. Hogy hogy csinálta? Azt kell mondanom, vak önbizalommal. Azt kell mondanom, hogy furcsamód, anyai. Mint aki dűdolgatja hozzá, amíg ápol, pólyál, mosdat, pisiltet, kakiltat, hogy: Szeretem én magát nagyon, Mert fekete szeme vagyon!

Egy 84-es cédulán ezt írtam: „Július 17. – Két hónap múlva öt éve lesz, megszokhattam volna, hogy itt élek, de nem szoktam meg. Éjjel a konyhából bejövöt – fél kettő van – futtában mellbe bök a furcsálgodás. Mit térülök-fordulok itt? Menjek inkább a fenébe. De hát, furcsálgodva, még maradok persze. Van itt egy fél sárgadinnyém (rossz), málnám, vörösborom, granulált Neszkafém (nem rossz), tartalék száraz körtém, Gitane-om és Tomisztárom (újfajta), ideiglenesen megragasztott ez meg az (kevés), és ideiglenesen se megragasztott emez meg amaz (sok). Élek itt ideiglenesen. Viszsaélek.

Egy reggel váratlanul azt látod: „Nini, esik szét. Az egész.” A rádióból a sporthírek után zene szól. Nem kell – de megiszod előbb a kávédat. Ekkor átmenet nélkül, ez történik: Esik szét. Színes foszlányok, tarka cafrangok. Megy szét, az egész szövedék. A műved? Az életed? Fejtsd meg, Bébé, mi a fene ez? Reggelineél már jól elgondoltad Mártát és Szeredyt, s most egyszerre nem volt biztos, hogy voltak. Nem az, hogy így volt-e, ahogy emlékszel: így volt, ez biztos és rendben van. De hogy voltak-e igazán, ez nem lett egészen biztos. Meglazult. Megindult szétesni. Az embernek ez nagyon rossz. Mindenre híven, megbízhatóan emlékszel; a kézzelfogható holmijukból megvan egy és más, amit eltettél emlékébe – Szeredy borsalino kalapja, törött napszemüvege, Márta sétabotja, füstszűrő szipkája, karóráját Julcsi hordja. Bizonyítékok. Kézzelfoghatóan léteztek ők is. Most pedig, lehet, hogy igazán nem voltak. Rossz. Rossz az embernek, és mint Szebek Miklóst, téged is az a gondolat kísért, hogy életed legalján ingovány van. Pedig mennyi konkrét tartalom volt benne. Iskolák, futópályák, lakások házszámmal, 15/b, s például Júlia, anyád, Márta, empirikus tények mind a hárman. Kalapban és hajadonfőtt is, az egyedüli biztos valóság. Most szétesik, kétségessé válik. Talán másként volt mégis. Talán más volt az egész... Nem volt más. Ez volt. Csak most kétéssé lett. (Halványul, foszlik, mint köd a lép fölött, mint délibáb, mocsárgőz, ingovány, üres pára, lidércfény. Az történt, hogy

mellen ragad... Nem. Nem ragad mellen. „Láp?” „Lidérc?” Hagyd ezt. Nincs költőiség. Tény, ennyi:) Valami nem biztos. Igaz marad, tapasztalati tények maradnak, Márta, Éva, Buda, Júlia, Monostor, Szeredy, 15/b II. em. 19. Tangóztatok, bujdosztatok, laktatok, visszarúgtatok, havat hánytatok. Voltak konkrét tények, de ez a konkrét voltuk most kétsésséget ölt magára: Neveket kap. Lakcím, időpont, helység, női név, pénz, számok, kórisme. Ezek tartották az egészet, szavak. Esnek szét. Ez természetes. Ha nem tartod két kézzel tarka, többszínű szálból való gubancodat, a szavak már nem tartják helyetted.

Mártával a szavak – „szeretet, barátság, ismerősség, negyven év, testvér, hozzád tartozó” – öszszegabalyodtak. Mikor elveszted őt, kitűnik a rejtett munkahipotézis. Hogy csak egymáshoz van köztök igazán, senki másához. Nem boldogság, nem lángoló szerelem. Vadabb, szilajabb dolog. Élet? Halál? Akármilyen, a hiányát nem tudod tovább kézben tartani, két kézzel sem.

Akkor kijózanodsz. Akkor dühbe jössz és kijózanodsz. Ezt már ismered, Márta létezése a te feltevésed volt. Egyáltalán, ahogy a többi emberé, Márta pusztán megléte is hipotétikus volt. Vele együtt életed műve, költészete, regénye szintén. Minthogy a tapasztalat nem táplálja többé, Márta létezésének a feltevése nem tartható tovább. Visszamegy a hipotétikusba... Kijózanodsz. Egy idegen lány Budáról. A többi saját csinálmányod volt.

Az történt, amit se nem reméltem, se álmomban el nem képzelhettem volna. Felmerült a semmiből anyám, Éva, és szó nélkül kiragadott abból, amiben voltam. Nyugalom fogott el. Átmenet nélkül megváltozott a helyzet. Fordultak velem a dolgok, leszakadtak a mellemről.

Julcsival rendben van, ahogy van. Gyűlöl és keserű. Megvan a saját élete – vegyem észre. Ordított velem, mert az keserű, nemcsak szép. Engem gyűlöl, engem nagyon szeret. Világos, hogy nem hagy itt. Ez egy jó lány, ez a Julcsi. Világos továbbá, hogy az urológiával sem kell törődnöd, Bébé. Folytasd a művedet, építsd tovább a kártyavárat. Amíg össze nem dől, lehet. Egyre följebb.

Anyád nem szólt, csak volt. Ezt mind te gondoltad; magadnak gondoltad, Bébé. Éva nem mondott semmit, főképp a festészetről nem. Julcsiról egy szót sem. A kártyaváradon nevetett. Sokféle bajban, más-más nehéz helyzetben tudott a segítségre jönni, ám abban biztosan nem, hogy megváltoztassa körülötted a légkört, reménytelen helyzetedből más, új helyzetet teremtsen, csak azért, hogy festhesd tovább a félbehagyott vásznadat.

Ki hitte volna, hogy ez senki másnak, egyedül neki fog sikerülni... Életében anyám csinált miattam tőle nem várt, véleményével homlokegyenest ellenkező dolgokat: más is jött váratlanul a segítségemre, ha kellett, önmagát megtagadva, de ezt csak életében tehette, holtában már soha. Halála után a kiszámíthatatlanságát eddig még csak Éva őrizte meg. Hívatlanul jött. Kéretlenül közölte: „Jól van, Bébé. Nem esünk kétségbe, fiam.” Nem én adom szájába a szót. (Ha ezt tudnám csinálni, akkor nélküle is tudnám, mit csináljak.) És nem is használt szavakat: amit gondolt, elmondta a kissé felémelt fejtartása. Teljesen világos volt. Ismertem a fejtartását. Hagyjunk engem festeni.

Lent reggeli szürkület. Hajnalodik, de itt-ott még égnek a villanyok – vagy már –, ablakokban, ahol felkeltek, utcalámpák is, szemben a Krisztina körúton. Villamos megy. Ébred a város. Majdnem tisztán boldogság fog el. Mély lélegzetet veszek. A frizsidert néztem meg. Fél kettőkor kikapcsoltam; hát mit csinál azóta? Kiolvad rendesen; jól van. Megyek, fekhetem vissza aludni – amikor ez a decemberi hajnali félhomály, utca, város odalent: belesajog a nyugalmas álmoságomba, s elönt vitathatatlan, átható boldogsággal. Megállok. Tudom, hogy az érzés, ami elfogott, nem egészen érvényes.

Boldogságnak, tudom régóta, csak az emléke merülhet így fel bennem, Megtörtént-e csakhogyan, volt-e valaha is ilyen kora reggeli szürkület velem, hasonlóan ehhez? – Hát volt.

Érvényessége ennek azonban csupán az emléke itt reggel hétkor, nem lehet ugyanúgy érvényes, nem lehet egyáltalán boldogság. Gondoltam. Ne felejtse el, Bébé, hogy mégis tisztán ezt érzed. Majdnem fizikailag. Nagyot lélegeztél. Megálltál, mélyet szívni belőle. Vigyázzunk. Neked nem mindegy, hogy mostani boldogság-e, amit érzel – itt ma, december 3-ikán reggel hétkor –, vagy a látvány által felidézett emléke annak, amit valaha éreztél.

Az érthetetlen boldogság, ami ebben a napkeltét megelőző szürkületben elfogott, nem egy régi boldogság emléke volt. Nem emlék volt, hanem érzés – érzés a jelen pillanatban.

Én 22 nyarán megkaptam Júlia volt szobáját, a délnyugatra néző bal szélső szobát. Ezzel új korszaka kezdődött a Fehérvári út 15/b-nek. Más szóval, a budai életnek fontos új periódusa jött el. Ez teljességgel anyám műve volt. Nevette, hogy milyen boldog vagyok vele. Nekem eszembe se jutott volna, hogy ez a legnagyobb vágyam, legyen külön szobám. Pedig ez volt, kiderült. Ilyesmit jellegzetesen csak ő tudott kitalálni. Átvittük hozzám apám íróasztalát is, és volt helyem minden holmimra, kincseimre, szerszámok, könyvek, füzetek, rajztábla. Szeptembertől gimnáziumba jártam egyébként, reggelente villamoson, a 27-esen át Pestre.

Egyszer arra ébredtem az éjszaka közepén, hogy sírok, csurog a könnyem. Nagy dolog most a saját szobám, itt sírhatok, amennyi jólesik. Egy nyári zeneszámot dűnnyögtem-dúdoltam magamban. „Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország...” – a balatoni fürdőhelyen, ahová anyám magával vitt, ezt játszotta az étterem cigányzenekara napjában háromszor-négyszer. Ebédhez, vacsorához és délutáni térzenének a kerti emelvényükön. Szép volt, megható volt, sok volt. Inkább megcsömörlött tőle az ember, mint megkedvelte. De nyilván a fülemben maradt. Ami felébresztett, az büntudat és félelem volt. Lehetett egy kis lázam is; kapart a torkom. Belloniék fasori kertjében pár nappal ezelőtt addig dulakodtam a kertész kislányával, míg leszakítottam róla a köténykékjét. Visítva menekült. Baj; meg fogják tudni rólam. Szegény emberek. Ez a kis hímezett kötény a féltett kincse volt alighanem, gondoltam. Most már mit csináljak? El kellett volna mondani anyámnak. De szégyelltem és utáltam az egészet. Rosszul aludtam és nyugtalanságra ébredtem. Ez a nyári cigányzene, a dal, ami nem ment ki a fejből, úgy elöntött vággyal, szorongató nosztalgiával, zavaros érzelmi áradással, hogy könnyezni kezdtem.

A tóparti fürdőhely volt, ahova sírva visszavágytam. Megtörültem a szememet, magamra zártam az ajtókat, kinyitottam az ablakot. Október közepe volt, és enyhe az időjárás. A szemközti lakatnyából áthallatszott a kürtösök ébresztője. Még nem kelt fel a nap. Honnan a csudából támadt bennem ez a szilaj honvágy a kis nyaralóhely után, ahol épp csak most, az imént töltöttünk két nyugalmas és elég unalmas hetet? Mindegy, gondoltam. Talán kiderül majd.

Abbahagytam a gondolkozást, lementem inkább sétálni egyet az üres utcán. Ki hinné, hogy a kis hajnali járkálástól micsoda öröm fogott el? Végigmentem a Fehérvári út páratlan oldalán: a boltok még csukva voltak, sok kirakat leredőnyözve: de ettől még inkább ugyanazok voltak: láttam őket, ahogy már ezerszer: a mi kis fűszeresünket a 15/a-ban, a könyv-, zenemű- és papírkereskedésünket, a 11–13 udvarán, a magánelemit, ahová jártam, az Orlay utca sarkán a nagy fűszeres-boltot, vele szemben a cukrászda is aludt még, de a pék már biztosan süt, Zimka Rafael ébren lesz, és a Gebauer kávéház szintén: gondoltam és mentem tovább boldog megnyugvással. A pék persze hogy sütött, a kávéházat takarították, szemközt innét látható volt egyrészt a páros oldalon a tejszarnok, másrészt a keleti ég alján a pirkadat. Kelt fel a nap. Ezt még megvártam, de hogy végül is miért éreztem boldogságot... Hülye ember-e, aki ettől boldogságot érez?

Ráismertem egy régebbi ráismerésre. Vagy valamire, aminek még a halmazállapotára, még a mi-voltára sincs szó az emberi nyelvben. Érzés, állapot, éghajlat? Főnév, jelző, ige, határozószó? Talán a teremtés egyetlen pillanata, a maga néven nevezhetőség előtti teljességében, egyszerűségében. Megelőzi a nyelvet... Be kell érnem a pillanat megfogható parányi részecskéivel.

Láttam érdes követ horzsoló alkonyati napfényt. Mutattál nekem fűvet, kavicsot... És almát, ablakot. Istenem, jártam ezen a földön.

• • •